

Zakład Propedeutyki Nauk Pielęgniarskich Pomorskiej Akademii Medycznej¹
Pomeranian Medical University, Department of Propaedeutics in Nursing,
Samodzielna Pracownia Pielęgniarstwa Rodzinnego Pomorskiej Akademii Medycznej²
Pomeranian Medical University, Independent Laboratory of Family Nursing

ANNA JURCZAK¹, DOROTA CŹWIEK¹, ELŻBIETA GROCHANS¹,
BEATA KARAKIEWICZ²

*The Assessment of Medical Staff's Ability
to Apply Breast Self-examination Techniques*

Ocena znajomości techniki samobadania piersi przez personel medyczny

Rak piersi jest ważnym problemem zdrowotnym i społecznym. Ryzyko zachorowania na raka gruczołu piersiowego niebezpiecznie wzrasta. Jako najczęstszy nowotwór występuje u kobiet około 50. roku życia, a częstość zachorowań wzrasta wraz z wiekiem [4]. Jednakże coraz częściej zdarza się również u kobiet młodych oraz u mężczyzn. Pomimo licznych akcji nagłaśniających problem, ciągle niewielka liczba kobiet regularnie dokonuje samobadania piersi, które jest najtańszą i najbardziej dostępną metodą pozwalającą wykryć raka piersi we wczesnym stadium, co daje bardzo duże szanse na jego wyleczenie [1,3]. Ogromnie ważne jest także badanie kliniczne gruczołu piersiowego przez lekarza [2,4].

Celem pracy była próba sprawdzenia czy i na ile żeński personel medyczny wykonuje samobadanie gruczołu piersiowego.

MATERIAŁ I METODA

Badania przeprowadzono na przełomie 2004 i 2005 roku. Objęto nimi 149 kobiet, w tym 28 położnych –18,79%, 21 pielęgniarek –14,09%, oraz 100 studentek –67,12% II roku Wydziału Nauk o Zdrowiu PAM w Szczecinie - przyszłych pielęgniarek. W celu uzyskania materiału badawczego wykorzystano kwestionariusz ankiety zbudowany na potrzeby badań. Zawierał on pytania skonstruowane w sposób umożliwiający jednocześnie sprawdzenie znajomości techniki badania gruczołu piersiowego. Udział w badaniach był dobrowolny i anonimowy.

Za rzeczywiście znające techniki samokontroli piersi uznano tylko te kobiety, które odpowiadały prawidłowo (badały piersi, doły pachowe, okolicę nadobojczykową, okolicę podobojczykową; oglądowo i palpacyjnie w pozycji stojącej i leżącej, między 6 – 10 dniem cyklu). Zebrany materiał poddano analizie statystycznej i opisowej.

Ponad połowa (53,69%) kobiet znajdowała się w przedziale wiekowym 21-25 lat. Respondentki pochodziły z różnych miejscowości. Wiek respondentek przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Wiek respondentek

Przedział wiekowy w latach	Personel medyczny	
	n = 149	%
Do 20	20	13,4
21-30	92	61,7
31-40	30	20,1
41-50	4	2,7
>51	3	2,0

WYNIKI BADAŃ

Znajomość techniki samokontroli piersi deklaruje 90,6% badanych kobiet, tymczasem prawidłowo samobadanie wykonuje tylko 14,1% respondentek. Tabela 2. przedstawia deklarowaną znajomość techniki samobadania i prawidłowość samokontroli.

Tabela 2. Deklarowana znajomość techniki samobadania piersi a prawidłowość badania

Znajomość techniki samobadania	Personel medyczny	
	n=149	%
Deklarowana	135	90,6
Prawidłowa technika badania	21	14,1

Analiza częstości wykonywania samobadania gruczołu piersiowego wykazała, że najwięcej kobiet wykonuje samokontrolę nieregularnie – 53,7%, następnie raz w miesiącu – 28,9%. Kilka razy w miesiącu bada się 4,7% respondentek, a nigdy nie wykonywało sobie badania piersi aż 12,8% ankietowanych; nie ma wśród nich pielęgniarek i położnych, są to w 100% studentki Wydziału Nauk o Zdrowiu. Częstość wykonywania samokontroli gruczołu piersiowego zestawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Częstość wykonywania samobadania piersi

Częstość samobadania	Personel medyczny	
	n=149	%
Nigdy	19	12,8
Nieregularnie	80	53,7
Raz w miesiącu	43	28,9
Kilka razy w miesiącu	7	4,7

Spośród wszystkich kobiet, które deklarują samokontrolę gruczołu piersiowego tylko 10,1% wykonuje badanie palpacyjne prawidłowo, czyli bada piersi, doły pachowe, okolice pod- i nadobojczykową. Trzy elementy bada 8,1% respondentek; 36,2% bada 2 elementy (piers i doły pachowe), natomiast 32,9% bada tylko pierś. (Tabela 4)

Tabela 4. Które elementy badają ankietowane

Elementy badane	Personel medyczny	
	n = 130	%
Tylko piersi	49	32,9
piersi +doły pachowe	54	36,2
piersi + doły pachowe + okolica podobojczykowa	12	8,1
piersi + doły pachowe + okolica nad- i podobojczykowa	15	10,1
Nic nie bada	19	12,8

Najwięcej kobiet – 60,8% preferuje badanie w pozycji stojącej. W pozycji leżącej dokonuje samokontroli 16,9% ankietowanych. Tylko 22,3% respondentek podczas samobadania korzysta z pozycji stojącej i leżącej. Dane te przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Pozycje podczas badania

Pozycje podczas badania piersi	Personel medyczny	
	n=130	%
Stojąca	79	60,8
Leżąca	22	16,9
Stojąca i leżąca	29	22,3

Nieco ponad 1/3 respondentek – 37,7% dokonuje samokontroli prawidłowo, tzn. oglądowo i palpacyjnie. Tylko palpacyjnie wykonuje samobadanie gruczołu piersiowego 52,3% kobiet, natomiast tylko oglądowo – 10,0%. Sposób badania przedstawiono w tabeli 6.

Tabela 6. Sposób badania

Sposób badania	Personel medyczny	
	n =130	%
Oglądowo	13	10,0
Palpacyjnie	68	52,3
Oglądowo i palpacyjnie	49	37,7

Analiza czasu badania wykazała, że prawidłowo dokonuje samokontroli między 6 – 10 dniem cyklu tylko 22,3% badanych kobiet. Najwięcej, bo 59,2% bada gruczoł piersiowy jak sobie przypomni. Pozostałe ankietowane wykonują badanie w innych fazach cyklu miesięczkowego. Dane te przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Czas samobadania

Czas samobadania	Personel medyczny	
	n=130	%
1-5 dzień cyklu	9	6,9
6-10 dzień cyklu	29	22,3
11-14	5	3,8
15-28	9	6,9
Jak sobie przypomni	77	59,2
Stała data	1	0,8

OMÓWIENIE

Od fachowego personelu medycznego, jakim są niewątpliwie pielęgniarki i położne, wymaga się zachowań prozdrowotnych. W zakresie ich kompetencji jest także prowadzenie edukacji zdrowotnej [8] oraz „przygotowanie kobiet do prowadzenia samoobserwacji we wszystkich okresach życia w celu wczesnego wykrywania i likwidacji czynników ryzyka schorzeń nowotworowych”[9]. Dlatego bardzo zatrważający jest fakt, że pomimo deklarowanej znajomości techniki samobadania sutka, prawidłowo wykonuje samokontrolę tylko 14,1% badanych! Do wykonywania badania przyznało się 87,2% ankietowanych. Jest to większy odsetek kobiet wykonujących samokontrolę niż uzyskała w swoich badaniach Łepecka-Klusek – 76,5% [6]. Niemniej jednak tylko 28,9% respondentek bada sobie piersi regularnie raz w miesiącu; 53,7% nieregularnie, natomiast nigdy nie bada 12,8%. Są to wyniki porównywalne z innymi badaniami Łepeckiej-Klusek, u której regularnie wykonywało samobadanie 35,1% pielęgniarek i położnych, 49% od czasu do czasu, a 15,8% przyznało, że nigdy tego nie robiło [7]. Nieco inne wyniki uzyskała Gozdek, u której regularnie badała gruczoł piersiowy 18,1% kobiet, nieregularnie 75,7%, a wcale nie wykonywało samobadania 6,2% respondentek [5]. W naszych badaniach tylko 10,1% kobiet wykonuje badanie palpacyjne prawidłowo, tzn. bada pierś, doły pachowe, okolicę nad- i podbojczykową. Także niewiele ponad 22% respondentek badanie wykonuje w pozycji stojącej i leżącej oraz 37,7% w sposób oglądowy i palpacyjnie. Między 6 – 10 dniem cyklu bada się tylko 22,3% ankietowanych. Tak niskie odsetki prawidłowo wykonywanych elementów badania powinny zastanawiać, bowiem deklarowało znajomość techniki badania ponad 90% respondentek. W badaniach Bucholc tylko 13,7% pielęgniarek i położnych potrafiło wykazać więcej niż pięć elementów prawidłowego samobadania [2]. Być może zastosowane narzędzie badawcze obok techniki wykonywania samobadania gruczołu piersiowego powinno zawierać także dokładne pytania o teorię badania. Tym niemniej otrzymane wyniki powinny budzić głęboką refleksję: jak pielęgniarki i położne będą

przewodzą profilaktykę przeciwnowotworową, skoro same nie wykonują w sposób prawidłowy samokontroli sutka?

WNIOSKI

1. Pomimo deklarowanej znajomości techniki samobadania sutka, niezadowolająca jest liczba pielęgniarek i położnych wykonujących to badanie prawidłowo.
2. Konieczna jest intensyfikacja nauki przeprowadzania samokontroli piersi i dalsze zachęcanie kobiet do regularnego wykonywania tego badania.

PIŚMIENNICTWO

1. Brain E., Misset J.L.: The potential of primary chemotherapy for breast cancer. *Onkology in Practice*. 1998, 3/8: 10-13.
2. Bucholc M. i wsp.: Znajomość techniki samobadania piersi i praktyczne jej wykorzystanie przez personel medyczny. *Zdr. Pub.* 2002; 112 supl. 1: Edukacja zdrowotna i promocja zdrowia na progu XXI wieku: 55-57.
3. Costa A., Zurrida S.: The future of breast cancer. *Onkology in Practice*. 1998, 3/8: 8-10
4. Dworniak T.: Rak sutka-profilaktyka. *Nowa Klin.* 2003; 10(5/6): 535-537.
5. Gozdek N. i wsp.: Studentki uczelni lubelskich wobec profilaktyki raka piersi. *Pielęg. i Położ.* 2001; 43 (6): 8-10.
6. Łepecka-Klusek C. i wsp.: Personel medyczny wobec profilaktyki raka narządu rodowego i sutka. *Gin. Pol.* 2002; 73 (11): Ginekologia onkologiczna na progu trzeciego tysiąclecia-nowe kierunki w diagnostyce i leczeniu: 1147-1150.
7. Łepecka-Klusek C. i wsp.: Troska kobiet o własne zdrowie. *Zdr. Pub.* 2003; 113 (1/2): 188-190.
8. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 15.05.2001 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o zawodach pielęgniarki i położnej *Dz. U.* Nr 57, poz. 602.
9. Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dn. 2.09.1997 r. w sprawie zakresu i rodzaju świadczeń zapobiegawczych, diagnostycznych, leczniczych i rehabilitacyjnych, wykonywanych przez pielęgniarkę samodzielnie, bez zlecenia lekarskiego, oraz zakresu i rodzaju takich świadczeń wykonywanych przez położną samodzielnie. *Dz. U.* Nr 116, poz. 750.

STRESZCZENIE

Rak sutka jest najczęściej występującym nowotworem złośliwym u kobiet. Regularne samodzielne badanie piersi spełnia ważną rolę w profilaktyce. Celem pracy była próba sprawdzenia czy i na ile żeński personel medyczny wykonuje samobadanie gruczołu piersiowego. Badaniami objęto 149 kobiet, w tym 21 pielęgniarek (14,09%), 28 położnych (18,79%) oraz 100 studentek (67,12%) II roku Wydziału Nauk o Zdrowiu PAM w Szczecinie - przyszłych pielęgniarek. Jako narzędzie badawcze zastosowano kwestionariusz ankiety. Na podstawie otrzymanych wyników sformułowano następujące wnioski: 1. Pomimo deklarowanej znajomości techniki samobadania sutka, niezadowolająca jest liczba pielęgniarek i położnych wykonujących to badanie prawidłowo. 2. Konieczna jest intensyfikacja nauki przeprowadzania samokontroli piersi i dalsze zachęcanie kobiet do regularnego wykonywania tego badania.

SUMMARY

Mammary cancer is the most common malignant neoplasm found in women. Regular breast self-examination plays an important part in prophylaxis. The aim of this study was to check whether and how often women from medical staff do breast self-examination. The research comprised 149 women, including 21 nurses (14,09%), 28 midwives (18,79%), and 100 second year nursing students (67,12%) of Pomeranian Medical University (PAM) in Szczecin. As a research tool there was used a questionnaire. The obtained results served as a basis for drawing the following conclusions: 1. In spite of the declared familiarity with the techniques of breast self-examination, the number of nurses and midwives who perform this examination properly is not satisfactory. 2. It is necessary to put greater emphasis on teaching women how to self-examine their breasts, and encourage them to do it regularly.